

ÜNİVERSİTELERİN KADIN SORUNLARI
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZLERİ
Doç. Dr. Şevkat Bahar-Özvarış* Prof. Dr. Ayşe Akın**

Kadınların statüsünü yükseltmek üzere sürdürülen mücadeleler, Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konsey çatısı altında 1946 yılında oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu'nun öncülüğünde farklı bir önem ve resmiyet kazanmıştır. Bundan sonra, dünyada ve pek çok ülkedeki tüm faaliyetler bu başlangıcın ürünleri ve sonuçları olmuştur. Bu faaliyetlerden ilki BM tarafından 1975 yılında Mexico City'deki toplantı, sonuncusu da 1995'de Pekin'de IV. Dünya Kadın Konferansı olmuştur. 1979 yılında ise "BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, sözü edilen kadın konferanslarına katılarak sonuç belgelerini imzalamış olup uluslararası yasa niteliğinde olan CEDAW'ı ise 1985 yılında imzalamıştır.

Türkiye'de kadının eğitim, hukuk ve toplumsal alanda ilerlemesi ve güçlenmesi konusunda Cumhuriyet Dönemi'nden bu yana atılan somut adımlar olmuştur. Ülke düzeyinde özellikle 1980 sonrası kadın gruplarının da başarılı çalışmaları sonucunda "kadın" sorununa artarak gelişen bir duyarlılık görülmektedir. Ancak sağlıkla ilgili ve sosyal göstergeler incelendiğinde hala konu ile ilgili yapılması gerekenlerin varlığı da ortadadır.

Türkiye'de son on yıldaki kadın konusu ile ilgili önemli gelişmelerden birisi, 1990 yılında, Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları (KSS) Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. Bir diğeri ise Pekin IV. Dünya Kadın konferansında alınan kararlar paralelinde "Üniversitelerde Kadın Sorunlarına İlişkin Araştırma Merkezleri"nin kurulmaya başlanmasıdır. Bu konu, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 11.12.1995 tarih ve 25677 sayılı yazıları ile KSS Genel Müdürlüğü'nün önerisine de işaret edilerek, Üniversite Rektörlüklerine "Geleceğin Türk toplumu için kadının statüsü ve sorunları konularına duyarlı, bilgili ve yetenekli kadınların yetiştirilmesi amacıyla Yükseköğretim Kurumları bünyelerinde Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri'nin yaygınlaştırılmasında yarar görüldüğü bildirilmiştir. Bundan sonra, ülkemizde halen Ankara, Hacettepe, Gazi, İstanbul, Marmara, Çukurova, Ege, Gaziantep, Mersin, Yüzüncü Yıl, Eskişehir, ODTÜ, Çankaya ve Atılım Üniversiteleri olmak üzere toplam 14 üniversitede kadın sorunları ile ilgili araştırma ve uygulama amaçlı merkezler kurulmuş ve bugüne kadar çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu merkezler kuruluş yıllarına göre sıralanarak aşağıda çalışmaları kısaca tanıtılmıştır:

1. İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi(KAUM)

İstanbul Üniversitesi'nde 1989'da kurulan Merkez, 1990-1991'de Sosyal Bilimler Enstitüsü içinde kurulan Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı ile "Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı"nı yürütmekte ve aynı yıl kurulan Kadın Çalışmaları Birliği ile işbirliği halinde çalışmalarını sürdürmektedir. Kadın haklarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, toplumda cinsiyetler arasında gerçek eşitliğin sağlanması için çalışmayı amaç edinen Merkez, bu amaçla ülke düzeyinde eğitim, sağlık, hukuk, politika ve çalışma yaşamı konularındaki kadın sorunlarını saptamaya yönelik araştırma ve eğitimler yapmaktadır. Üniversite kadın merkezlerinden ilki olan bu Merkez ayrıca, ülke kalkınmasında aktif rol alma olanaklarından yararlanamayan kadın ve kız çocuklarına özel eğitim programları ve seminerler düzenlemekte, cinsiyet ayrımcılığına karşı yasalardaki değişiklikler için çeşitli çalışmalar ve kampanyalar yürütmektedir. Bu amaçlarla seminer, konferanslar düzenlemekte, periyodik yayınlar ve kitaplar yayınlamaktadır. Kadın Çalışmaları Kütüphanesi de oluşturan Merkez, ayrıca kadın konusunda lobi çalışmaları, yapmakta ve kız çocuklarına burs sağlamaktadır.

* Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

2. Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü İstihdamını Araştırma Merkezi

Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi (KADISISAR) 18.02.1982 tarih ve 17609 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak kurulmuş bir araştırma ve uygulama birimidir. Merkezin Amacı : Türkiye'deki kadın işgücü istihdamı ile ilgili her türlü konuya eğilmek, bu konularda çeşitli araştırma, inceleme, bilimsel toplantılar ve yayınlar yaparak, konuyu bilimsel verilerle ortaya koymak, sorunların çözümü için öneriler üretmek, model uygulamalar yapmak ve bu tür uygulamalara katkıda bulunmaktır.

Merkezin Faaliyetleri arasında kadın işgücü İstihdamı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili konularda araştırma ve uygulamalar yapmak; kadın işgücü istihdamı ile ilgili konularda yayın çalışmaları yapmak; kadın nüfusu ve aileleri çağdaş Türk toplumunun çağdaş bireyleri olma yolunda bilinçlendirici eğitim çalışmaları yapmak; potansiyel kadın işgücü ekonomiye kanalize etme amacına yönelik sertifikalı eğitim programları düzenlemek gibi çalışmalar sayılmaktadır.

3. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM)

Ankara Üniversitesi'nde 1993 yılında kurulan Merkez, kadın sorunlarına karşı duyarlılık geliştirmeyi, akademik ve akademik olmayan çevrelerde feminist araştırmalar yapmayı ve desteklemeyi; kadın çalışmaları alanında bülten, kitap ve dergi yayınlamayı; kadınlar için özel yetişkin eğitim ve güçlendirme programları düzenlemeyi; kadın merkezleri, kurumları ve grupları arasında işbirliği ve iletişimi sağlamayı amaçlamaktadır.

Merkez bu amaçlar doğrultusunda, eğitimin kadınlar için güçlendirici bir süreç olduğu yaklaşımıyla, toplumsal cinsiyet, kadının insan hakları konularında kısa dönemli periyodik kadın eğitim programları, eğitim atölyeleri yürütmektedir. Ayrıca, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, UNDP, British Council, KA-DER, Kadının İnsan Hakları Bilgi Belge Merkezi ile işbirliği içerisinde kadın sorunlarıyla ilgili çok çeşitli alanlarda eğitim çalışmaları, konferanslar, seminerler düzenlemekte, çeşitli yayınlar ve çeviriler yapmaktadır. Merkez, üniversite dışındaki kadın grupları ile dayanışma ve danışma toplantıları da düzenlemektedir. 1995 yılından bu yana da Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde "Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı" nı yürütmektedir. Yüksek Lisans programı dahilinde, derslere ek olarak, öğrencilerin, öğretim üyelerinin ve üniversitede kadın çalışmaları yapan kadınların katıldığı çalışma gruplarında da feminist kuram, yöntem, Türkiye'de kadın çalışmaları konuları tartışılmaktadır.

4. ODTÜ Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak 1994 yılında kurulan Anabilim Dalı'nda, iki yıllık disiplinlerarası "Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı" yürütülmektedir. Programın amacı feminist bir bakış açısıyla toplumsal cinsiyet, kadının toplumdaki konumu, kadın erkek eşitsizliği konularında derinlemesine çalışmalar yürütmektir. Programın amaçları, Türkiye'de toplumsal cinsiyet kavramına ve özellikle de kadın konusuna, kadın haklarına ve kadın sorunlarına yönelik genel bilinç ve duyarlılık oluşturmak; toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın çalışmaları alanında Türkiye'de yapılan eğitim ve araştırmaların geliştirilmesine katkıda bulunmak, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanlarına ilgi duyan farklı bilim dallarında lisans eğitim almış kişileri kamu ve özel kurumların ilgili birimlerinde görev alacak uzmanlar olarak yetiştirmektir.

ODTÜ Kadın Çalışmaları bir akademik program olarak kurulmakla birlikte, ulusal kalkınma ve ülke gelişmesinde kadın katılımının artırılması ve kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi hedefi doğrultusunda bir merkez olarak da çalışmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve kadın konusundaki akademik çalışmalarının yanısıra, kadının kalkınmaya katılımını güçlendirme ulusal programı projesini; kadının statüsü ve şiddet, çeşitli sektörlerde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık konularında araştırma projelerini; çeşitli kurum ve kuruluşlarda toplumsal cinsiyet duyarlılığı oluşturma eğitim çalışmalarını yürütmüştür.

5. Çukurova Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi(KADAUM)

Çukurova Üniversitesi bünyesinde, 1996'de kurulan Merkez; kadının genel ve yöresel sorunlarına ilişkin uygulamalı araştırmaların yapılmasını ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. Sivil toplum örgütleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalışmalarını sürdüren Merkez yoğun göç alan illerden biri olan Adana'da özellikle kırsal alanda yaşayan kadınların tarımsal etkinliklere katılımını teşvik etmek amacıyla uygulamalı seracılık eğitimi vermekte; bu eğitim çerçevesinde kadınlara aile planlaması ve ana-çocuk sağlığı, çevre sorunları ve girişimcilik gibi konularda da bilgi verilmektedir. Merkezde, göç ve kadın yöneticiler konularında araştırmalar yapılmakta; siyasi partilerin kadın kollarına, sendikalara ve gönüllü kadın kuruluşlarına yönelik kadınlık bilincini geliştirmeyi ve sorunları hakkında kamuoyu oluşturma yöntemleri konusunda bilgileri içeren kısa dönemli eğitim programları da yürütülmektedir.

6. Gazi Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

Gazi Üniversitesi'nde 1996 yılında kurulan Merkez; kadının özellikle eğitimi, hukuk ve barınma sorunları konusunda çeşitli projeler yürütmekte, bu konularda toplantı ve seminerler düzenlemektedir. Bu kapsamda, şimdiye kadar tutuklu ve hükümlü kadınların çocuklarının eğitimi, yetişkinler için okuma-yazma eğitimi, aile hukuku alanında gönüllü danışmanlık hizmetleri ve mesleki eğitim fakültesi öğrencilerinin barınma sorunları gibi konularda projeler yürütmüştür.

7. Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (EKAM)

Ege Üniversitesi'nde 1996'da kurulan Merkez; kadın ile ilgili alanlarda araştırmalar yapmak, projeler hazırlamak; kadın erkek eşitliği bilincini yaymak; sivil toplum örgütleri ile uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak lisansüstü öğrencilere ve topluma kadın ve aile konularındaders açmak ve yayın yapmayı amaçlamaktadır. Merkezde kadınlara gelir getirici faaliyetlerin öğretildiği kurslar düzenlenmektedir. Üniversite bünyesinde 2000 yılından bu yana "Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı" verilmeye başlanmıştır.

8. Gaziantep Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (GÜKAMER)

Merkez, Gaziantep Üniversitesi'nde 1997 yılında kadın sorunlarıyla ilgili araştırma, inceleme ve projeler yürütmek ulusal ve uluslararası kurs seminer, konferans ve sempozyumlar düzenlemek ve kadın sorunlarıyla ilgili yayın yapmak, arşiv oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Merkez, şimdiye kadar, kadın okur yazarlığının artırılması ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapmıştır.

9. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (YUKAM)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde 1998 yılında kurulan Merkez; kadın konusunda bilimsel çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır. Üniversitenin, Aile Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde anne, çocuk ve babalar için yürütülen hizmetlerden kadına yönelik olanlar, bu merkezde yürütülmektedir.

10. Çankaya Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

Çankaya Üniversitesi'nde 1998 yılında kurulan merkezin amaçları kadının statüsü ve sorunları ile ilgili her knuda duyarlı, bilgili ve yeterli kadroların yetiştirilmesine yönelik olarak faaliyetlerde bulunmak, yurt içinde ve dılında kadın sorunları ile ilgili alanlarda araştırmalar yapmak ve etkinliklere katılmak olarak tanımlanmıştır. Merkezde şimdiye kadar çağdaşlaşmada kadının rolü, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlar gibi konularda paneller; kadın-erkek eşitliği konularında öğrencilerle söyleşiler; 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri ve lisans düzeyinde verilen "İnsan Hakları" derslerinin koordinasyonunu gerçekleştirdi.

11. Mersin Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (MERKAM)

Mersin Üniversitesi'nde 1998 yılında kurulan Merkez; eğitim, kültür, hukuk ve sağlık alanlarında kadınların sorunlarına ilişkin bilimsel araştırma ve kültürel projeler geliştirme ve uygulamayı amaçlamaktadır. Kadın ve göç konusunda ve gecekondü bölgelerinde kadın sağlığı ve sorunlarını saptama konularında projeler yürütmüştür. Şimdiye kadar; kadın okur-yazarlığı ve kız çocuklarının eğitimi, etkili ana-baba eğitimi, çağdaş kadın kimliği, kadının statüsü ve yasal hakları, toplumsal cinsiyet rolleri ve sağlık, kadın ve şiddet, kadının siyaset içindeki yeri, kadın ve demokrasi, kadının güçlendirilmesi, kadın girişimciliği konularında çeşitli panel, konferans ve seminerler düzenlemiştir. Ayrıca kadın gruplarına, çeşitli el becerileri kazandırarak onlara gelir sağlama konularında beceri kursları yürütmekte, arşiv ve yayın hizmetlerinde bulunmaktadır.

12. Atılım Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

Atılım Üniversitesi'nde kurulan Merkez, kadın konusunda çeşitli seminer ve toplantılar düzenlemiştir.

13. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma, Uygulama ve Eğitim Merkezi

Anadolu Üniversitesi'nde kurulan Merkez, şimdiye kadar kadın konusunda çeşitli seminer ve toplantılar düzenlemiştir.

14. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM)

Hacettepe Üniversitesi bünyesinde; Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Hemşirelik Yüksek Okulu öğretim üyeleri tarafından 18 Haziran 2001 tarihinde kurulmuştur.

HÜKSAM'ın kuruluş amacı; üniversitenin ilgili bölüm ve birimlerinin işbirliği ile yurt içinde ve dışında kadın sorunlarıyla ilgili her alanda araştırma yapmak ve eğitime yönelik faaliyetlerde bulunmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Merkezimizin başlıca faaliyet alanları şunlardır:

- Kadın sorunlarına karşı duyarlılık geliştirmek
- Kadınların çağdaş toplum bireyi olmasını temel alarak, kadın sorunları konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde kurslar, seminerler, konferanslar, kongreler, sempozyumlar düzenlemek
- Üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde kadın sorunlarıyla ilgili ders ve seminerler verilmesini ve öğrencilerin bu konulara yönelmesini özendirici eğitsel çalışmalarda bulunmak, bu alanda çalışmalarda bulunanları desteklemek
- Amaçları doğrultusunda yayınlar yapmak
- Kadın sorunları konusunda gelişme ve yayınların izlenebilmesi amacıyla kitaplık ve arşiv oluşturmak
- Kadın sorunları konusunda çalışma yürüten ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iletişim ağı oluşturmak
- Kadın sorunlarıyla ilgili bütün kurum ve kuruluşların çalışmalarına destek olmak, katkıda bulunmak ve danışmanlık hizmeti vermek
- Kadın sorunlarıyla ilgili inceleme ve araştırmalar yapmak, proje hazırlamak ve yürütmek ve konuyla ilgili veri sağlamaktır

Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM)'nin en önemli işlevi, diğer üniversitelerdeki merkezlerin benimsediği görev ve alanlara ek olarak toplumsal cinsiyet ve kadın sorunlarına bütüncül bir yaklaşım getirirken sağlık boyutuna özel bir ağırlık vermektir. Merkez'de tüm çalışmalar, kadın sorunlarına sadece sağlık boyutu ile değil kadın sağlığını etkileyen toplum, aile ve bireylerden ve/veya verilen hizmetlerden kaynaklanan tüm faktörleri kapsayan bütüncül bir yaklaşım içerisinde yürütülmektedir.

HÜKSAM, üniversitenin diğer disiplinleri ile, temel konu olan “Kadın” konusu ile ilgili eğitim ve araştırmalar gibi bilimsel etkinlikler kapsamında ortak hedef ve stratejileri oluşturacak ve bunları hayata geçirmeyi hedeflemektedir. Merkez, kurucu birimin özel deneyime sahip olduğu “Hizmet Araştırmaları” ile kadın sorunlarının çözümünde en etkili müdahalelerin ortaya konulması ve bunun eğitim programlarında öğretilmesi gibi yeni uygulamalar da planlanan çalışmalar arasındadır. Kadın konusunun değişik açılardan farklı boyutlarda ele alan birimler arası yeterli iletişim ve işbirliği kurularak, merkezimizin katkısı ile konuya bütüncül bir yaklaşım getirilecektir. Ayrıca, kadın sağlığı birey-aile ve topluma ait psiko-sosyal faktörlerden en fazla etkilenen konulardan birisidir. Ülkemizde bu durumun gerçek bilimsel araştırma ve incelemelerle kapsamlı olarak ortaya konulmasındaki eksikliklerin giderilmesi bir ihtiyaç olup bu konuda veri tabanı oluşturulması çalışmaları yürütülmektedir. Bu çerçevede, HÜKSAM, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genele Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde Üniversitelerde Gençlere Yönelik Cinsel/üreme Sağlığı Hizmet Modeli Oluşturma çalışmasını sürdürmektedir. Buna ek olarak Mamak Halk Eğitim Merkezi işbirliği ile bir kadın sağlığı eğitim çalışması da gerçekleştirmiştir.

Kuşkusuz bir ülkenin kurum ve kuruluşlarının alanlarında ihtiyaç olan doğru ve etkili faaliyetler yapması, alınan bilimsel sonuçları diğer sektör ve karar vericilere aktarması ve iletmesi, sonuçta tüm ülke geneli için bir katkı ve kazançtır. Üniversitelerin bünyesinde kurulan “Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri”nin yapı ve programlarının, yapılanların tekrarı değil yapılmayanların gerçekleştirilmesi ve birbirini tamamlaması gerekmektedir. Böylece bu merkezler, Türkiye’deki “kadın sorunları” konusunda bilimsel yaklaşımları ortaya koyarak ülkemizde kadının güçlendirilmesine katkı sağlayacaklardır.